

Тому, треба робити вірні висновки, та приходити до цивілізованого лобізму і не боятися стукати ні в які двері, захищаючи власні інтереси.

Література:

1. Словарь иностранных слов. – М., 1985.
2. Зорин В. Некоронованные короли Америки. – М.: Известия. – 264с.
3. Невзлин Л. Б. «Паблик рилейшнз». Кому это нужно? – М., 1993. – 66с.
4. Почепцов Г. Паблик рилейшнз для профессионалов. – М.: Рефл-бук., 2001. – 622с.
5. Кат Лип С., Сентер А., Брум Г. Паблик рилейшнз. Теория и практика: Учеб. Пособие. 8-е изд. / Пер. с англ. – М.: Изд. Дом Вильямс, 2001. – 266с.
6. Seitel F. P. The practice of public relations. – New York, 1992. – P. 421
7. Блэк С. Паблик рилейшнз. Что это такое? / Пер. с англ. – Лондон: Модино – пресс; М.: СПАСЭС, 1990. – 158 с.

Дикун І. М., ОНЮА

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

В данной статье рассматриваются проблемы, которые возникают при формировании партийной системы в Украине. В частности, анализируются вопросы влияния качества, типа и форм партии на партийную систему, изучается влияние политической партии на активность граждан, а также даются рекомендации относительно альтернативных направлений реформирования политической системы.

In the article problems which appear when shaping the party system in Ukraine are considered. In particular questions of quality, type and the party forms influence onto the party system are analyzed, political party influence on people activity is studied, also recommendations for alternative directions of political system reform are given.

Політичні партії є важливими елементами політичної системи суспільства, інститутами здійснення політики. Виражаючи інтереси різних спільностей людей, вони виступають тією ланкою, що по'єднує громадянське суспільство з державою, забезпечує представництво на державному рівні всієї багатоманітності со-

ціальних інтересів. Від рівня розвитку партій, їхнього ідейно-політичного спрямування, методів та засобів діяльності значною мірою залежить рівень соціальної злагоди в суспільстві, розвитку демократії.

Тривалі традиції існування подібного роду організацій у пост-комуністичних країнах, викликавши значну недовіру населення до політичних об'єднань, і в цей час заважають повноцінному використанню партійних інститутів для повернення людей у політичне життя. Боротьба за вибір напрямку суспільного розвитку, пошук цінностей породжують потужні джерела формування нових політичних партій. Однак партії, групи інтересів, та й держава в цілому є конструкцією політики, що матеріалізує інтереси еліти та нееліти. Для розуміння ж не тільки реального механізму функціонування даних інститутів, але й характеру відправлення індивідами своїх прав і свобод принципово важливим є питання того, яким чином ці політичні організації впливають на політичну діяльність людей та на зміст політичного життя [8].

Питання функціонування партійної системи України, а тим більше напрямків її розвитку є надзвичайно складним і дискусійним. Це обумовлено невизначеністю самого поняття «партійна система України». Якщо під нею розуміти сукупність політичних партій, які існують у країні незалежно від форм інституціалізації, то в Україні існує партійна система. Але інші наукові визначення в узагальненому вигляді дають більше об'ємне представлення про партійну систему як про політичний простір, що складається з політичних партій і впорядкованої певним чином сукупності відносин партій між собою й з іншим складовими політичної системи суспільства. Крім того, переважна більшість українських партій не відповідає критеріям класичних партій, якими є: наявність керованої організації, що пронизує суспільство, що має ідеологію, що залучає потенційних прихильників, і лідера, що персоніфікує партію й здійснює реальне керівництво нею; ефективна діяльність цієї організації по відстоюванню інтересів своїх членів і ймовірних прихильників; достатня кількість прихильників, які легально підтримують своїми діями цю організацію.

У результаті особливостей історичного й політичного розвитку в Україні сформувалися дуже специфічні партії й партійна система. Основними її відмінностями від класичних партійних систем є велика кількість партій, які постійно перебувають у процесі перетворень, розпаду, об'єднанні, реорганізації, що обумовило не-

стабільність партійної системи. Ідеологічні основи партій постійно розмивалися, відбувався зсув балансу між ідеологією й регіональною приналежністю. Це обумовило посилення впливу на партійне життя особистісних, фінансово-економічних і регіонально-культурних, етнічних факторів, що привело до перетворення партій у структури, основна функція яких полягала в просуванні у владу або збереженні у владі представників окремих малих і більших фінансово-політичних груп (бізнеси-проекти).

Сучасна партійна система України з атомізованої змінилася на систему поляризованого плюралізму. Цю систему складають лише ті політичні партії, які ввійшли до Верховної Ради як такі, що здійснюють істотний вплив на здійснення державної влади. Решта політичних партій не відіграють більш-менш помітної ролі в українській політиці, хоча деякі з них є досить активними.

Партійна система поляризованого плюралізму є більш ефективною, ніж атомізована, проте їй притаманна низка недоліків: присутність позасистемних партій, тобто таких, які взагалі виступають проти існуючої соціально-економічної і політичної системи; гостре ідеологічне розмежування між партіями; наявність деструктивної опозиції; нестабільність та ін. У подальшому ця система може еволюціонувати до системи поміркованого плюралізму. Однак така еволюція, як і взагалі тип партійної системи, залежатимуть від низки обставин, головними з яких є тип виборчої системи і спосіб формування уряду. Становленню в Україні політичних партій як виразників соціальних, а не вузькогрупових і персональних інтересів, з'ясуванню реальної ваги кожної політичної партії в суспільстві і формуванню більш ефективної партійної системи сприяли б введення суто пропорційної виборчої системи натомість змішаної і перехід до парламентського способу формування уряду, тобто зміна президентсько-парламентарної форми державного правління на парламентарно-президентську чи й взагалі на суто парламентарну.

Важливою тенденцією є конкуренція партійних проектів і проектів блоків, коаліційних проектів. До 2002 р. домінуючою була тенденція утворення блоків і вони показували свою ефективність. 2006 р. загальмував цю тенденцію й показав, що, швидше за все, будуть набирати обороти суцільно партійні проекти, оскільки блок є конструкцією нестійкою. В умовах нової конституційної системи, нового конституційного режиму – це навіть ризикована модель, адже блоки мають тенденцію до розпаду.

Результати останніх соціологічних опитувань свідчать про зростання недовіри до всіх політичних сил, і особливо до партій, які перемогли в 2006 році. Причому, ця недовіра нової якості – адже суспільство втратило загальнонаціональні сили. В очах більшої частини виборців ті політичні сили, які працюють зараз у парламенті, представляють або якийсь обмежений корпоративний фрагмент суспільства, або обмежений вже регіонально й економічно соціальний компонент. Але ніхто не сприймається як загальнонаціональна сила.

Конституційна реформа повинна була підштовхнути до серйозних структурних зрушень у партійній системі. З одного боку, вона повинна спонукувати партії до трансформації з політичної надбудови системи, де б домінувала ідеологічна складена помножена на харизму лідерів. Цей процес вимагає рівного співвідношення менеджерських і інтелектуальних ресурсів, наявність науково обґрунтованої програми дій. Головні функції партій – політична соціалізація й соціальна інтеграція – повинні вийти на перший план, як це прийнято в країнах західної демократії, і привести не тільки до відділення бізнесу від влади, але й політики від бюрократії.

Сьогодні можливі різні сценарії розвитку. Найкращий з них – формування в Україні в короткостроковій перспективі одного з типів класичної партійної системи. Це буде сприяти тому, що в Україні вже прийняті закони, які будуть стимулювати розвиток партійності як політичного й владного фактору.

На мою думку, є передумови для становлення в Україні на основі квазіпартійної системи справжньої партійної системи. Це буде або система помірного плюралізму, що характерна для Німеччини, Франції, або класична двопартійна система, до встановлення якої Україна вже могла прийти у випадку призначення Президентом дострокових виборів. З іншого боку, у більшості нинішніх політичних утворень – блоків і партій – все ще йде пошук ідеології в політичному просторі. У випадку якщо в не відбудеться реформування партійних організацій, партійних структур, може виникнути дуже складна ситуація.

На шляху швидкого формування класичної партійної системи в Україні можуть стати і загальноєвропейські тенденції. Одна з популярних тез про партії на Заході – це криза партії. Ідеологічні партії, які сформувалися наприкінці XIX – початку XX століття переживають кризу й у системі західних ліберальних демократій, в яких відбувається деідеологізація політичних партій. В умовах

інформаційного суспільства ідеологічні відмінності партій згодом замінюються відмінностями в нових формах організації спільної діяльності членів партії і її прихильників [4].

В Україні також буде здійснюватися процес пошуку, адаптації нових ідеологічних парадигм. З однієї сторони це буде підключення тих парадигм, які виникають у глобальному світі, з іншого боку – народження наших українських ідеологічних парадигм, під якими будуть підбудовуватися партії. Працюючі партії – це партії кадрові. Частково – це бізнеси-проекти. Але якщо партія розвивається тільки як бізнес-проект, вона випробовує крах. Тому для партій буде важливим формування певної ідеологічної ідентичності. Однак, поки в Україні домінує інша тенденція партійного розвитку – вождистський тип партії, для якого в першу чергу важливо мати популярного харизматичного вождя.

Українські політичні реалії є такими, що голова держави через незначне представництво у Верховній Раді пропрезидентської політичної сили втратив можливість ефективно впливати на процес формування правлячої коаліції. Ситуація протистояння між головою держави та основними фракціями Верховної Ради, а також непорозуміння між президентом і прем'єром спричинило перманентну політичну кризу в Україні. Задля подолання подібної ситуації можна застосувати кілька альтернативних напрямів реформування політичної системи: обмеження впливу президента на формування урядової коаліції та перекладання відповідальності за цей процес на політичні партії; зведення у часі президентських і парламентських виборів, що забезпечить голові держави чисельне представництво пропрезидентської фракції у Верховній Раді.

Необхідність формування парламентської більшості стала своєрідним викликом для партій – тестом на здатність ефективно працювати в нових умовах. Як засвідчили перші пореформені роки, функціонування системи влади має певні вади. Однією з причин цього є недосконалість партій, яка у свою чергу є наслідком законодавчих вад і певної несприятливої спадковості в українській політичній культурі та традиціях:

труднощі в узгодженні між політичними партіями основних позицій з приводу тих чи інших питань (наприклад, формування парламентської більшості), відсутність відповідальності – головним чином пристосування до політичної ситуації, а не відстоювання стійкої політичної позиції як у рамках правлячої коаліції, так і

під час перебування в опозиції. Усе це призвело до формування в Україні незгуртованого правління, найхарактернішими проявами якого є: неможливість уряду керувати законодавчим органом; розпорошеність влади; прем'єр – міністри та їхні кабінети не можуть діяти швидко й рішуче; уряд не може діяти вільно й чітко проводити свою політику;

вождизм у партіях і парламентських фракціях, їх недемократичність. Застосування імперативного мандату поряд із використанням закритих партійних списків на парламентських виборах призводить до узурпації партійним лідером права формувати перелік кандидатів у народні депутати. Це, у свою чергу, стимулює політичну корупцію та перетворює народних обранців на звичайних «кнопкодавів» – безініціативних, часто некомпетентних, підконтрольних партійному лідеру осіб.

Таким чином, для ефективного функціонування політичної системи України бракує відповідних політичних умов, зокрема не штучно створеної, а нормальної, ідеологічно згуртованої й політично відповідальної парламентської більшості. Подібна недосконалість зумовлена вадами партійної системи, сформованої в нашій країні. Склалася ситуація, коли розбудова демократії в країні блокується недемократичністю партій, авторитаризмом в їх керівництві, а також незацікавленістю більшості народних обранців у подальших реформах. Найбільш дієвими засобами вирішення цих проблем вважаємо:

- обмеження впливу президента на формування правлячої коаліції;

- впровадження відкритих партійних списків під час виборів народних депутатів України. Парламентські вибори повинні проходити на основі виборчих округів невеликого розміру та із застосуванням відносно високого загороджувального порога, тобто за помірно пропорційним форматом;

- застосування політичними силами праймеріс – публічних та прозорих виборів партійних лідерів усіх рівнів (розпочинаючи з керівників первинних організацій і закінчуючи головами партій і кандидатами на посаду президента).

На думку Бойко О. в Україні необхідною умовою для розвитку партійної системи повинна стати вільна конкуренція елітних груп. Арбітром політичних цінностей, що пропагуються елітними групами, можуть бути як політичні партії, що виражають інтереси різних суспільних груп, так і виборці, які своїм вільним

голосуванням дають оцінку політикам і тим контролюють їх. У суспільстві необхідно створити умови для динамічної циркуляції елітних груп, які повинні бути відкритими для доступу в них представників різних регіонів і верств населення. Асиметрія регіонального представництва формує настрої регіонального політичного егоїзму та ознаки регіональної клановості в партійній системі України [3, С. 103].

Результати виборів 2006 р. фактично сформували ядро майбутньої партійної системи України. Те, які форми вона придбає, залежить від самих партій, і в першу чергу від позиції їх політичної й бізнесової складових, від наступного просування конституційної реформи, а також від ходу політичного життя країни. Таким чином, у перспективі українська партійна система повинна прийти до якійсь із європейських моделей. У протилежному випадку – Україну очікує випадання із загальноєвропейського демократичного простору.

Література:

1. Алмонд Г., Пауелл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: мировой обзор: учебное пособие / Под ред. М. В. Ильина, А. Ю. Мельвиля. – М.: Аспект Пресс, 2002. – С. 502-513.
2. Белл Д. Конец идеологии // Новое время. – 1990. – № 27.
3. Бойко О. Ю. Партійна система незалежної України: особливості формування і тенденції подальшої трансформації // Буковинський журнал. – 2004. – № 2. – С. 100-110.
4. Горбач В. Україні необхідна нова виборча система з відкритими списками // Сторінка проекту Конституційна реформа і президентські вибори. – 2008. – Режим доступу: <http://www.spa.ukma.kiev.ua/konst/article.php?story=20081104160715250>
5. Даль Р. Демократия и ее критики. – М.: РОССПЭН, 2003. – С. 224-225.
6. Занкюлер, Х. И. Демократия, всеобщность права и реальный плюрализм / Х. И. Занкюлер // Вопросы философии. – 1999. – № 2. – С. 35-50.
7. Лейпхарт А. Конституционные альтернативы для новых демократий // Полис. – 1995. – № 2.
8. Литвин В. Партія як форма політичної організації суспільства // Політика і час. – 1992. – № 1.
9. Шведа Ю. Аренд Лійпхарт про протиріччя та конфлікти партійних систем // Українські варіанти. – 1998. – № 2.